

Аспірант 2-го курсу спеціальність 231 «Соціальна робота»,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна) E-mail: rq.akk2022@gmail.com

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті висвітлено результати емпіричного дослідження детермінант розвитку професійної толерантності майбутніх соціальних працівників в умовах війни. За результатами теоретичного аналізу наукової літератури з'ясовано, що професійна толерантність як комплексний феномен відповідає особливостям певної професійної діяльності та має наступні структурні складові: адаптивність, самоприйняття, прийняття інших, емпатія, афіліація, асертивність, надситуативність сприйняття. Професійну толерантність розглядаємо як комплексне утворення взаємопов'язаних індивідуально-особистісних характеристик, які визначають інтегральну цінність соціальних працівників, що проявляється в шанобливому ставленні до інших суб'єктів професійної діяльності та охоплюють взаємодію особистості у процесі життєдіяльності з іншими особистостями.

Мета роботи: аналіз результатів емпіричного дослідження рівня розвитку основних структурних складових професійної толерантності майбутніх соціальних працівників, та чинників, що сприяють її розвитку в умовах війни.

Методологія. Використано емпіричні методи дослідження: спостереження, експеримент, опитування, анкетування, тестування, комплекс психодіагностичних методик з метою вивчення рівня розвитку професійної толерантності та оцінки рівня вираженості психічних станів респондентів.

Наукова новизна. До структури професійної толерантності включено толерантність до невизначеності та фрустраційну толерантність, що сприяє подоланню стану фрустрації та вимагає підвищення стійкості майбутніх соціальних працівників до несприятливих обставин життя на основі адекватного їх усвідомлення.

Висновки. Емпірично встановлено, що негативні психічні стани обернено впливають на розвиток професійної толерантності, чим нижчим є рівень розвитку фрустрації, ригідності, агресивності, тривожності, тим вище рівень розвитку професійної толерантності соціальних працівників. Емпірично доведено, що на розвиток професійної толерантності майбутніх соціальних працівників впливає рівень розвитку суб'єктивного благополуччя та його критеріальні ознаки: емоційний комфорт, система цінностей, прийнята в даній культурі, задоволеність життям.

Ключові слова: професійна толерантність, майбутні соціальні працівники, психічні стани, суб'єктивне благополуччя.

Постановка проблеми. Актуальність роботи В умовах зростання політичної та соціальної напруженості, що спостерігається нині в українському суспільстві, необхідність сприяння розвитку професійної толерантності майбутніх соціальних працівників є особливо актуальною проблемою. Оскільки воєнний стан значною мірою впливає на життєдіяльність громадян України, виникає потреба відповідності вітчизняних представників соціальних професій сучасним викликам, що, у свою чергу, зумовлює необхідність сприяння формуванню толерантного ставлення до представників інших культурних, етнічних та соціальних груп.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблема толерантності особистості знайшла відображення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених: сутність, зміст та структуру толерантності як комплексного особистісного утворення досліджували О. Асмолов, Г. Бардієр, В. Москаленко, Г. Олпорт, Л. Почебут; особливості толерантної взаємодії у полікультурному суспільстві вивчали Н. Іванова, Л. Орбан-Лембрик, Г. Солдатова, Л. Шайгерова; толерантність у професійній діяльності розглядали Н. Асташова, Є. Кривцова, С. Братченко; фрустраційну толерантність представників різних соціальних та професійних груп досліджували Л. Іванцев, Н. Іванцев, М. Левітов, І. Назаренко, Н. Чижиченко та ін.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень дає змогу розглядати толерантність особистості як комплексну характеристику. За думкою Г. Солдатової та Л. Шайгерової [4], толерантність – інтегральна характеристика індивіда, що визначає його здатність у проблемних та кризових ситуаціях активно взаємодіяти із зовнішнім середовищем з метою відновлення своєї нервово-

психічної стійкості, успішної адаптації, недопущення конфронтації і розвитку позитивних взаємовідносин з собою та з навколишнім світом.

У розумінні А. Молчанової [3] толерантність є інтегративною якістю особистості, що відображає активну моральну позицію і готовність до конструктивної взаємодії з людьми і групами незалежно від їх національної, соціальної, релігійної, гендерної приналежності, поглядів, світогляду, стилю мислення і типу поведінки; сприяє успішному самоствердженню особистості та її самореалізації у суспільстві.

Дослідники проблеми зазначають, що структура толерантності як багатоаспектного, поліфункціонального, комплексного феномену відзначається складністю та багаторівневістю. Згідно з поглядами А. Ремньової, структура толерантності як важливої та необхідної якості особистості проявляється у взаємодії трьох складових [5]: когнітивної, яка пов'язана з усвідомленням історичних, культурних, релігійних особливостей різних народів; вікових, гендерних, соціальних відмінностей представників різних груп; розумінням особливостей розвитку сучасного суспільства; аксіологічної, як певних ціннісних установок, що забезпечують визнання значущості особистості та культури, соціальну відповідальність, подолання стереотипів, упереджень, агресії, а також формують рівноправні стосунки; поведінку, яка проявляється в умінні особистості взаємодіяти і спілкуватися з представниками інших культур або соціальних груп, виявляючи при цьому такі якості особистості: терпіння, емпатію, відсутність агресивності, критичність та гнучкість мислення, соціальну активність, відповідальність, самостійність, позитивну самооцінку.

Професійна толерантність як комплексний феномен відповідає особливостям певної професійної діяльності. Дослідницею О. Брюховецькою виділені наступні складові професійної толерантності [2], які можуть виступати також в якості її критеріїв: Адаптивність – інтегральна властивість, що характеризує ступінь психологічної адаптації особистості. Самоприйняття – є складовим компонентом образу «Я» людини, що забезпечує позитивне самовідношення та самооцінку, позбавляючи захисних механізмів і породжуючи відчуття внутрішньої цілісності та гармонійності. Прийняття інших – є невід'ємним елементом побудови істинних людських відносин. Емпатія – емоційна складова толерантності, яка має особливе значення завдяки тому, що саме в цьому вимірі комунікативної ситуації співрозмовники мають можливість здобути деяку спільність, відновити розрив людських зв'язків. Афіліація – потреба у встановленні, збереженні і підтримці добрих відношень з людьми, готовність надати допомогу іншим людям і прийняти допомогу від них, яка базується на співпереживанні до неприємностей іншої людини і співпереживанні його успіху. Асертивність – уміння вийти за межі свого «Я», його соціальної і особистісної адаптації, від рівня розвитку терпимого відношення, особистісної зрілості, прагненні знайти у несприятливій ситуації позитивні моменти. Надситуативність сприйняття – здатність сприймати ситуації реального життя варіативно, включаючи в оцінку ситуації уявлення про множину можливих причин її виникнення [2]. У якості критеріїв сформованості професійної толерантності вітчизняними вченими [2; 5] визначено усвідомлення цінності толерантного ставлення до оточення, емпатію, терпимість, комунікативність, чуйність, асертивність, повагу до інших, відповідальність, соціальну активність, самостійність, критичність, гнучкість мислення.

Сучасна соціально-політична ситуація в Україні описується та сприймається як ситуація нестабільності, невизначеності, така, що пред'являє високі нові вимоги до суб'єкта активності. За думкою дослідників, невизначеність може бути виявлена одночасно і в повсякденному побуті, і в міжособистісному спілкуванні, під час прийняття рішень, в навчальній та професійній діяльності. Як зазначає І. Томаржевська, відсутність необхідної інформації, нечіткі критерії результативності, незрозумілий характер розвитку ситуації – все це породжує невизначеність [7]. Під толерантністю до невизначеності розуміють якість особистості, яка визначає здатність людини позитивно реагувати на ситуації невизначеності, діяти в умовах нечітко визначених цілей і завдань, неповної наявності вихідної інформації, долати її недостатність активними діями [6]. Сучасні дослідники погоджуються з тим, що толерантність до невизначеності є інтегральною характеристикою особистості, багаторівневим та багатовимірним особистісним конструктом [1; 6; 7].

На думку Н. Чижиченко [8], реакція особистості на фрустрацію може бути адаптивною та неадаптивною. Адаптивні реакції є конструктивними, спрямованими на вирішення проблеми, водночас, спроби уникнення перешкод, використання стратегій їх усунення, які були здобуті в процесі зіткнення з подібними складнощами раніше та закріплені в попередньому досвіді можуть заважати на шляху до бажаного результату. Неадаптивні реакції характеризуються низьким рівнем конструктивності при вирішенні проблем і створюють додаткові труднощі та ускладнюють ситуацію [8].

Фрустраційна толерантність розглядається як здатність переносити фрустраційні ситуації без руйнівних наслідків, адекватно їх оцінювати і демонструвати конструктивну поведінку під час подолання перешкод; вона стимулює когнітивний потенціал людини з метою використання конструктивних стратегій поведінки та виявляється в здатності приймати ситуацію, контролювати та регулювати емоційний стан, рефлексувати над альтернативами виходу, передбачати можливі наслідки і тим самим впливати на збереження позитивної установки й реалістичного оптимізму в особистості, переживати фрустрацію, не втрачаючи психобіологічної адаптації [8].

Ми розглядаємо толерантність до невизначеності та фрустраційну толерантність як необхідні складові професійної толерантності майбутніх соціальних працівників, як психологічну рису, що впливає на рівень психологічного благополуччя.

Професійну толерантність визначаємо як комплексне утворення взаємопов'язаних індивідуально-особистісних характеристик, які визначають інтегральну цінність соціальних працівників, що проявляється в шанобливому ставленні до інших суб'єктів професійної діяльності та охоплюють взаємодію особистості у процесі життєдіяльності з іншими особистостями.

Мета роботи: емпіричне дослідження рівня розвитку основних структурних складових професійної толерантності майбутніх соціальних працівників, та чинників, що сприяють її розвитку в умовах війни.

Методологія. Методологічну основу дослідження складають загальні принципи педагогічної науки (активності, детермінізму, відображення, єдності свідомості та діяльності, розвитку та ін.), фундаментальні положення системного підходу до становлення особистості, принципи організації наукового дослідження. Важливого значення для дослідження професійної толерантності майбутніх соціальних працівників набувають положення організаційного та інтегративного підходу щодо дослідження зазначеного феномену в сучасних умовах життєдіяльності. Суттєву роль у розумінні професійної толерантності майбутніх соціальних працівників відіграють положення щодо сутності, змісту та структури толерантності особистості як комплексного особистісного утворення, положення про основи толерантної взаємодії у полікультурному суспільстві, висвітлення проблеми розвитку професійної толерантності особистості в сфері освіти та професійної діяльності.

Наукова новизна полягає у включенні до структури професійної толерантності толерантність до невизначеності та фрустраційну толерантність, що сприяє подоланню стану фрустрації та вимагає підвищення стійкості майбутніх соціальних працівників до несприятливих обставин життя на основі адекватного їх усвідомлення.

Результати дослідження. З метою емпіричного вивчення рівня розвитку професійної толерантності та оцінки рівня вираженості психічних станів майбутніх соціальних працівників використано емпіричні методи дослідження – спостереження, експеримент, опитування, анкетування, тестування та психодіагностичні методики: «Види і компоненти толерантності – інтолерантності» (Г. Бардієр); експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (Г. Солдатової, О. Кравцової, О. Хухлаєва, Л. Шайгерої); методика «Самооцінка тривожності, фрустрованості, агресивності та ригідності» (Г. Айзенка); «Шкала суб'єктивного благополуччя» (А. Перруде-Бадю, Г. Мендельсон Ж. Шиш адаптація М. Соколової та ін.).

Загальна вибірка дослідження: 25 респондентів, магістри соціальної роботи – волонтери м. Львів.

За результатами відсоткового аналізу встановлено, що високий рівень розвитку професійної толерантності демонструють 73,1% респондентів, 25,8% – середній рівень і тільки 1,1% притаманний низький рівень розвитку.

Методика «Види і компоненти толерантності – інтолерантності» (Г. Бардієр) дозволила визначити високий рівень розвитку структурних компонентів толерантності майбутніх соціальних працівників: афективний (67,7%), когнітивний (62,9%), конативний (30,4%), потребово-мотиваційний (24,2%), діяльнісно-стильовий (41,5%), етико-нормативний (83,5%), ціннісно-орієнтаційний (27,9%), особистісно-смысловий (28,8%), ідентифікаційно-груповий (73,5%) та ідентифікаційно-особистісний (41,5%).

Експрес-опитувальник «Індекс толерантності» Г. Солдатової, О. Кравцової, О. Хухлаєва, Л. Шайгерої використовувався для аналізу індексу толерантності майбутніх соціальних працівників. Опитувальник відображає як загальне ставлення до навколишнього світу та інших людей, так і соціальні установки в різних сферах взаємодії, де проявляються толерантність і інтолерантність особистості. У методику включені твердження, що виявляють ставлення до деяких соціальних груп (меншин, психічно хворих людей, бідних), комунікативні установки (повага до думки опонентів, готовність до конструктивного вирішення конфліктів і продуктивної співпраці), спеціальну увагу приділено етнічній толерантності-інтолерантності (ставлення до людей іншої раси та етнічної групи, до власної етнічної групи, оцінка культурної дистанції).

Результати відсоткового аналізу свідчать про високий рівень розвитку інтолерантності та наявності інтолерантних установок стосовно оточуючого світу та людей у 75,5% респондентів; середній рівень розвитку притаманний 24,5% досліджуваним, для яких характерно поєднання толерантних та інтолерантних рис. У деяких соціальних ситуаціях вони поведуться толерантно, в інших можуть виявляти інтолерантність. Встановлено, що респонденти загальної вибірки дослідження мають виражені риси толерантної особистості.

Для аналізу рівнів розвитку професійної толерантності респондентів використовувався розподіл на субшкали, а саме: етнічна толерантність (55,3%), соціальна толерантність (81,9%), толерантність як риса особистості (75,6%). Субшкала «етнічна толерантність» виявляє ставлення респондентів до представників інших етнічних груп та установки у сфері міжкультурної взаємодії. Субшкала «соціальна толерантність» дозволила оцінити толерантні та інтолерантні прояви стосовно різних соціальних груп (меншин, злочинців, психічно хворих людей), а також вивчити установки особистості стосовно деяких соціальних процесів. Субшкала «толерантність як риса особистості» діагностує особистісні риси, установки та переконання, що значною мірою визначають ставлення людини до оточуючого світу.

Методика «Самооцінка тривожності, фрустрованості, агресивності та ригідності» (Г. Айзенка) використовувалась для оцінки рівня вираженості психічних станів майбутніх соціальних працівників.

За результатами відсоткового аналізу встановлено, що переважній кількості респондентів (74,4%) притаманний низький рівень фрустрованості як форми прояву схильності особистості до психологічного стресу та стану переживання об'єктивно існуючої чи уявної невдачі. Об'єктивна або суб'єктивна нездоланність життєвих труднощів викликає негативні емоції і підвищення тривожності у 17,8%

респондентів. Однією з можливих реакцій при цьому є агресія, що живиться усією обстановкою фрустрації, гнівом, ненавистю чи відчаєм особистості. У 12,8% респондентів діагностовано особистісну агресивність як готовність до агресивної поведінки.

До структури професійної толерантності включено фрустраційну толерантність, що сприяє подоланню стану фрустрації та вимагає підвищення стійкості особистості до несприятливих обставин життя на основі адекватного їх усвідомлення. Це усвідомлення передбачає перебудову мотивів, емоцій і сприйняття особистістю змісту соціальної адаптації, можливих шляхів вирішення конфліктів і проблем. Відносна нездатність до переосмислення поведінки і його перебудови, ускладненість виходу зі станів залежності і придбані безпорадності виражається в ригідності особистості (57,9% респондентів притаманний низький рівень розвитку). Когнітивна, мотиваційна і афективна ригідність нейтралізується зміною характеру активності особистості, коли ситуація здається безвихідною і незмінною, сприймається як цілком здійснене при відповідній зміні уявлень, мотивів, емоцій.

Методика «Шкала суб'єктивного благополуччя» (А. Перруде-Баду, Г. Мендельсон Ж. Шиш адаптація М. Соколової та ін.) дозволяє діагностувати рівень суб'єктивного благополуччя. Шкала вимірює емоційний компонент суб'єктивного благополуччя (СБ) або емоційного комфорту (ЕК). При цьому визначення суб'єктивного благополуччя включає три критеріальні ознаки, зміст яких пов'язаний з емоційним станом, соціальним становищем і деякими фізичними симптомами. У відповідності до змісту шкала вимірює: 1) напруженість і чутливість; 2) ознаки, що супроводжують основну психоемоційну симптоматику; 3) зміни настрою; 4) значимість соціального оточення; 5) самооцінка здоров'я; 6) ступінь задоволеності повсякденною діяльністю. Встановлено, що високий рівень розвитку суб'єктивного благополуччя демонструють 55,0% респондентів загальної вибірки.

За результатами кореляційного аналізу (критерій Пірсона) встановлено наявність оберненого зв'язку професійної толерантності (на рівні значущості $p < 0,01$) з психічними станами респондентів: з тривожністю (-0,299**), ригідністю (-0,400**), агресивністю (-0,246**), фрустрованістю (-0,319**). Виявлено позитивний кореляційний взаємозв'язок професійної толерантності з загальним показником суб'єктивного благополуччя (0,456**).

Висновки. Емпірично встановлено, що негативні психічні стани обернено впливають на розвиток професійної толерантності, чим нижчим є рівень розвитку фрустрації, ригідності, агресивності, тривожності, тим вище рівень розвитку професійної толерантності майбутніх соціальних працівників. Емпірично доведено, що на розвиток професійної толерантності майбутніх соціальних працівників впливає рівень розвитку суб'єктивного благополуччя та його критеріальні ознаки: емоційний комфорт, система цінностей, прийнята в даній культурі, задоволеність життям, що тісно пов'язане з повсякденним розумінням щастя як переваги позитивних емоцій над негативними.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні технологій розвитку професійної толерантності майбутніх соціальних працівників в ускладнених умовах життєдіяльності.

References

1. Брюховецька О. В. Психологічні особливості толерантності до невизначеності в управлінській діяльності як однієї зі складових професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Вип. 27. С. 70–81. URL: <https://bit.ly/2SvJUDD>
Briukhovetska O. V. (2015). Psykholohichni osoblyvosti tolerantnosti do nevyznachenosti v upravlinskii diialnosti yak odniei zi skladovykh profesiinoi tolerantnosti kerivnykiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Psychological features of tolerance to uncertainty in managerial activities as one of the components of professional tolerance of managers of general educational institutions]. *Problemy suchasnoi psykholohii*. Retrieved from: <https://bit.ly/2SvJUDD>
2. Брюховецька О. В. Психологія професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів : монографія. Київ : Інтерсервіс. 2018. 360 с.
Briukhovetska O. V. (2018) *Psykholohiia profesiinoi tolerantnosti kerivnykiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv : monohrafiia* [Psychology of professional tolerance of heads of general educational institutions: monograph]. Kyiv: Interservis. 360.
3. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога : посібник. Київ : Інститут педагогічної освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с.
Molchanova A. O. (2013). *Tolerantnist yak tsinnisna osnova profesiinoi diialnosti pedahoha : posibnyk* [Tolerance as a valuable basis for the teacher's professional activity: manual]. Kyiv : Instytut pedahohichnoi osvity doroslykh NAPN Ukrainy.
4. Психодіагностика толерантності личности. Под ред. Г. У. Солдатовой, Л. А. Шайгеровой. Москва : Смысл, 2008. 172 с.
Psykholohychnostyka tolerantnosti lychnosti. pod red. H. U. Soldatovoi, L. A. Shaiherovoi. (2008) [Psychodiagnosis of personality tolerance. Under the editorship G. U. Soldatova, L. A. Shaigerova]. Moskva.
5. Ремньова А. Г. Виховання толерантності в учнів 5–7-х класів у процесі вивчення історії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 19 с.
Remnova A. H. (2011). *Vykhovannia tolerantnosti v uchniv 5–7-kh klasiv u protsesi vyvchennia istorii : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07 ; [Education of tolerance in 5th-7th grade students in the process of*

- studying history: author's abstract. thesis ... candidate ped. Sciences: 13.00.07] Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. Kyiv.
6. Семиченко В., Артиушина К. Проблема невизначеності у теорії та практиці вищої школи. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Педагогіка. Психологія. 2019. Вип. 2 (15). С. 141–152. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/41847>
Semychenko V., Artiushyna K. (2019) Problema nevyznachenosti u teorii ta praktysi vyshchoi shkoly. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Pedagogika. Psykholohiia [The problem of uncertainty in the theory and practice of higher education. Bulletin of the National Aviation University. Series: Pedagogy. Psychology]. Retrieved from: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/41847>
 7. Томаржевська І. В. Феномен «толерантність до невизначеності» і його психологічний аналіз. *Психологічний журнал*. 2018. № 1. URL: <http://psyj.udpu.edu.ua/article/view/152564>
Tomarzhavska I. V. (2018). Fenomen «tolerantnist do nevyznachenosti» i yoho psykholohichnyi analiz. Psykholohichnyi zhurnal [The phenomenon of «uncertainty tolerance» and its psychological analysis. Psychological journal] Retrieved from: [tp://psyj.udpu.edu.ua/article/view/152564](http://psyj.udpu.edu.ua/article/view/152564)
 8. Чижиченко Н. М. Фрустраційна толерантність особистості як афективний компонент оптимізму. *Психологія і особистість*. 2016. № 2(2). С. 146–155.
Chyzhychenko N. M. (2016) Frustratsiina tolerantnist osobystosti yak afektyvnyi komponent optymizmu. Psykholohiia i osobystist [Frustration tolerance of the individual as an affective component of optimism. Psychology and personality]

Poryadin Yevhenii

ORCID 0000-0001-8536-6770

2nd-year graduate student, specialty 231 «Social work»,
National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov
(Kyiv, Ukraine) E-mail: rj.akk2022@gmail.com

DETERMINANTS OF THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL TOLERANCE OF FUTURE SOCIAL EMPLOYEES IN THE CONDITIONS OF THE WAR

The article shows the results of the empirical study of the determinants of the development of professional tolerance of future social employees in the conditions of war. According to the results of the theoretical analysis of the scientific literature, it was found that professional tolerance as a complex phenomenon corresponds to the specifics of a certain professional activity and has the following structural components: adaptability, self-acceptance, acceptance of others, empathy, affiliation, assertiveness, supra-situational perception. We consider professional tolerance as a complex formation of interconnected individual and personal characteristics that determine the integral value of social employees, which is manifested in a respectful attitude towards other subjects of the professional activity and includes the interaction of the individual in the process of life with other people.

The purpose of the article: *the article has the aim to analyze the results of the empirical study of the level of the development of the main structural components of professional tolerance of future social employees, and to show the factors contributing to the development of professional tolerance in war conditions.*

Methodology. *Empirical research methods have been used: the observation, the experiment, a survey, a questionnaire, testing, a complex of psychodiagnostic methods in order to study the level of the development of professional tolerance and to assess the level of the expression of mental states of respondents.*

Scientific novelty. *The structure of professional tolerance includes tolerance to uncertainty and frustration tolerance, which helps to overcome the state of frustration and requires increasing the resistance of future social employees to adverse life circumstances based on adequate awareness.*

Conclusions. *It has been empirically established that negative mental states affect inversely the development of professional tolerance. We obtained the lower level of the development of frustration, rigidity, aggressiveness, anxiety, the higher level of the development of professional tolerance of social employees. It has been empirically proven that the development of professional tolerance of future social employees is influenced by the level of the development of subjective well-being and the main characteristics of professional tolerance: emotional comfort, value system having been adopted in this culture, life satisfaction.*

Keywords: *professional tolerance, future social employees, mental states, subjective well-being.*

Стаття надійшла до редакції 05.01.2023

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Т. В. Дорошенко